

การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านบากชุม
ตำบลโนนก่อ อำเภอสรินทร จังหวัดอุบลราชธานี
Creative Tourism Activities Development in Bakchum Communiy,
Nonkor Subdistrict, Sirinthorn District, Ubon Ratchathani Province
ผศ.ดร.สุวภัทร ศรีจงแสง¹

1. บทนำ

บ้านบากชุม ตำบลโนนก่อ อำเภอสรินทร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นชุมชนหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานีที่ประกอบด้วยจุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าชุมชนและเขื่อนสิรินธร รวมถึงความโดดเด่นทางด้านภูมิปัญญาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการนวดแผนไทยและการผลิตผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์ไม้แปรรูปจากไม้ไผ่เขื่อนสิรินธรที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาด้านจักสาน บ้านบากชุมเกิดขึ้นจากการอพยพจากชาวบ้านโดม โดยมีนายสุชี จิตรจันทร์ เข้ามาอาศัยอยู่เป็นคนแรกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2515 เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนสิรินธร ต่อมาจึงได้มีผู้อพยพมาจากชุมชนใกล้เคียงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จึงได้ขอจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน ชื่อบ้านบากชุม เนื่องจากมีทรัพยากรต้นแคนทรายหรือต้นบากเป็นจำนวนมาก จึงเป็นที่มาของชื่อ “บ้านบากชุม” เมื่อปี พ.ศ. 2525 โดยมีนายถวิล พันธุ์โชติ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกและในปัจจุบันมีนายชวน จันทร์สมาน เป็นผู้ดำรงตำแหน่ง (ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน, 2556)

จากการจัดโครงการงานบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ชื่อโครงการ การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ประจำปีการศึกษา 2557 ณ บ้านบากชุม ระหว่างวันที่ 13-15 มิถุนายน 2557 ทำให้ทราบถึงศักยภาพของบุคลากรช่างฝีมือในการผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ผนวกกับภูมิปัญญาการดำเนินไร่เขื่อนสิรินธรของชาวบ้านในชุมชน โดยภูมิปัญญานี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรบุคคลที่มีทักษะที่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวโดยเฉพาะสินค้าของที่ระลึกทางการท่องเที่ยว เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีการพัฒนาและการผลิตผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกสำหรับการท่องเที่ยวมาก่อนซึ่งถือเป็นเรื่องที่น่าเสียดายสำหรับชุมชนที่มีศักยภาพเช่นนี้ ผนวกกับความ

¹ สาขาวิชานวัตกรรมการท่องเที่ยวและบริการ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

โดดเด่นของทรัพยากรทางวัฒนธรรม วิธีชีวิตที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างครบวงจร

นอกจากนี้แล้ว อนาคตของทรัพยากรไม่ได้เชื่อกันที่กำลังจะหมดไปในอนาคต ดังเช่นคำกล่าวของสารวัตรกำนันชุมชนบ้านบากชุม “อนาคตของอาชีพการผลิตเฟอร์นิเจอร์จากไม้ได้เชื่อมสรีนธราจะหายไปในอนาคตอันใกล้ เนื่องด้วยทรัพยากรไม้ได้นำที่ถูกนำขึ้นมาใช้ในการผลิตเป็นจำนวนมากในแต่ละเดือน” (พงษ์ธร จันทรสมาน, 2560: สัมภาษณ์) นอกจากนี้ปัญหาค่าตัดไม้ทำลายป่ายังคงมีให้เห็นในชุมชนบ้านบากชุมและชุมชนใกล้เคียง เนื่องจากชาวบ้านที่แอบแฝงตัดต้นไม้ในป่าเพื่อนำมาแอบอ้างเป็นไม้ได้นำ

ดังนั้นด้วยปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามว่า “เราจะช่วยให้ชาวชุมชนบ้านบากชุมใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการสร้างเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้อย่างไร” ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถนำอัตลักษณ์ของชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการออกแบบและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่การต่อยอดทางเศรษฐกิจของชุมชน รวมถึงยังเป็นการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบากชุม และสืบสานภูมิปัญญาการแปรรูปไม้ได้นำที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนให้ยั่งยืนต่อไปได้

ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวที่เป็นการยกระดับมูลค่าและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ต่อเนื่อง รวมถึงความสัมพันธ์กับวิถีทัศน์ของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ในการเป็น “ศูนย์กลางความรู้ด้านภาษา สังคม และวัฒนธรรมในอีสานใต้และภูมิภาคลุ่มน้ำโขง” และพันธกิจที่ “มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีความรอบรู้ทางวิชาการ มีคุณธรรม และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมทั้งมุ่งสร้างและบูรณาการองค์ความรู้ทางด้านภาษา สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการพัฒนาอีสานใต้ ประเทศ และภูมิภาคลุ่มน้ำโขง” แสดงให้เห็นถึงจุดเน้นของการดำเนินงานของคณะที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานด้านงานวิจัยในพื้นที่อีสานใต้และการสร้างองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่อีสานใต้ จากจุดเน้นดังกล่าว งานวิจัยในครั้งนี้จึงสามารถก่อให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาของชุมชนที่กำลังหายไป ได้แก่ ภูมิปัญญาในการ

ดำเนินได้ต่อเนื่องและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากไม้ไผ่ น้ำ นอกจากนี้ประชาชนในท้องถิ่นยังมีความรู้ความสามารถและมีแนวคิด (Concept) ในการออกแบบและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืน สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการการออกแบบและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากฐานสู่รุ่นได้

ฉะนั้นด้วยเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะจัดทำโครงการวิจัยการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนบ้านบากชุมเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในฐานะปัจจัยหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนอันจะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบากชุมเพื่อนำไปสู่การพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

1.2.2 เพื่อศึกษาระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านบากชุม จังหวัดอุบลราชธานี

1.2.3 เพื่อนำเสนอรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและสะท้อนอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบากชุม

1.3 วิธีการดำเนินงานวิจัย

ในการศึกษาโครงการวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ (SPSS for windows) ซึ่งประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป และพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวและระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านบากชุม จังหวัดอุบลราชธานี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในด้านนโยบายและแผนการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ (2) ภาคประชาชน ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เช่น สารวัตรกำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านของชุมชนบ้านบากชุม และผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เช่น เจ้าอาวาสและปราชญ์ชาวบ้าน ส่วนกลุ่มชาวบ้านทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและอาสาสมัคร และกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยโดยกำหนดกลุ่มนักท่องเที่ยวไว้จำนวน 400 คน

1.4 ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย (1) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบากชุมเพื่อนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (2) ระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านบากชุม จังหวัดอุบลราชธานี และ (3) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและสะท้อนอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบากชุม

1.4.1 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบากชุมเพื่อนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากแนวคิดคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural significant values) ของ ICOMOS Australia (1999) ได้กล่าวไว้ว่า คุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสามารถสะท้อนผ่านคุณค่าด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic values) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historic values) คุณค่าด้านภูมิปัญญา (Scientific values) คุณค่าทางสังคม (Social values) และคุณค่าทางจิตใจ (Spiritual values) เป็นต้น ทั้งนี้จากการศึกษาภาคสนามและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยวชุมชนบ้านบากชุม ผู้วิจัยพบว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบากชุมสามารถสะท้อนผ่านคุณค่าด้านต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

(1) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic values)

หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP หรือบ้านบากชุม หมู่ที่ 1 ต.โนนก่อ อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี เป็นชุมชนหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานีที่ประกอบด้วยจุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าชุมชนและเขื่อนสิรินธรที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สื่อความหมายให้เห็นถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของชุมชน โดยทำให้มี

จุดชมวิวทิวทัศน์ที่สวยงามมากมายทั้งที่บ้านบากชุม และเครือข่ายบริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้ยังอยู่ใกล้กับด่านชายแดนสากลช่องเม็ก-วังเต่า สปป.ลาว ซึ่งเป็นเส้นทาง การค้าและการท่องเที่ยวสู่เมืองปากเซ แขวงจำปาศักดิ์ สปป.ลาวตอนใต้ อีกทั้งยังมี แหล่งท่องเที่ยวที่ไว้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจใกล้เคียงที่รู้จักกันในชื่อหาดพทยาน้อย ซึ่งเป็นอีกหนึ่งสถานที่ที่นักท่องเที่ยวให้ความนิยมอย่างมากเมื่อมายังจังหวัด อุบลราชธานี มีร้านอาหารสำหรับให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม มีกีฬาทางน้ำให้ ได้ร่วมเล่นให้เลือกมากมาย รวมถึงชุมชนบ้านบากชุมยังมีแหล่งท่องเที่ยวให้ นักท่องเที่ยวได้เลือกชม เช่น ชมการผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ ชุมผลิตภัณฑ์กลุ่มอาชีพ ต่างๆ คือ ผลิตภัณฑ์จากปลา ได้แก่ แก้วบอง ปลาสาม ปลาขาวกรอบแดดเดียว กล้วยฉาบ กล้วยเบรกแตก กระเป๋าก็ก ชมศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไม้ไผ่ ชุมการสาธิต ดำน้ำยิงปลา และตัดไม้ ชุมบ้านปลา ชมแหล่งเรียนรู้สาธิตการทำสวนยางพารา ทั้ง กริดและรีดเป็นแผ่นยางและขนมพิเศษไม้ที่ไม่ใช่แล้วมาใส่เตาเผาเป็นถ่านด้วยกรรมวิธี แบบโบราณและประยุกต์ เป็นต้น

(2) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historic values)

หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP หรือบ้านบากชุม หมู่ที่ 1 ต.โนนก่อ อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี เป็นชุมชนหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานีที่ประกอบด้วย จุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าชุมชนและเขื่อนสิรินธร รวมถึงความโดดเด่น ทางด้านภูมิปัญญาชุมชน ไม่ว่าจะเป็น การนวดแผนไทยและการผลิตผลิตภัณฑ์ เฟอร์นิเจอร์ไม้แปรรูปจากไม้ไผ่เขื่อนสิรินธรที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาด้านหลัก บ้านบากชุมเกิดขึ้นจากการอพยพจากชาวบ้านโคม โดยมีนายสุชี จิตรจันทร์ เข้ามา อาศัยอยู่เป็นคนแรกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2515 เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการ สร้างเขื่อนสิรินธร ต่อมาจึงได้มีผู้อพยพมาจากชุมชนใกล้เคียงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จึงได้ ขอจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน ชื่อบ้านบากชุม เนื่องจากมีทรัพยากรต้นแคนทรายหรือต้นบาก เป็นจำนวนมาก จึงเป็นที่มาของชื่อ “บ้านบากชุม” เมื่อปี พ.ศ. 2525 โดยมีนายถวิล พันธุ์โชติ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกและในปัจจุบันมีนายชวน จันทร์สมานเป็นผู้ดำรง ตำแหน่ง (ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน, 2556) และบ้านบากชุมได้รับการคัดเลือกให้เป็น หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP ปี 2556 เป็น 1 ใน 8 ของทั้งประเทศ เป็นที่น่าภาคภูมิใจว่า บ้านเมืองของเรายังมีของดีที่คน พัฒนาชุมชนจะมีส่วนส่งเสริมสนับสนุน และด้วย ทำเลที่ตั้งของบ้านบากชุมติดกับเขื่อนสิรินธร ทำให้มีจุดชมวิว ทิวทัศน์ ที่สวยงาม มากมายทั้งที่บ้านบากชุม และเครือข่ายบริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้ยังอยู่ใกล้กับด่าน

ชายแดนสากลช่องเม็ก-วังเต่า สปป.ลาว ซึ่งเป็นเส้นทางการค้าและการท่องเที่ยวสู่เมืองปากเซ แขวงจำปาศักดิ์ สปป.ลาวตอนใต้ และปัจจุบันชาวบ้านบากชุมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่น้ำขายเป็นหลัก รายได้หลักมาจากการขายเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่น้ำ ที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนที่ใด คือลาย “แมงมาลี” และลาย “ฉีกน้ำ” เป็นต้น (นายชวน จันทรสมาน, 2560: สัมภาษณ์)

(3) คุณค่าด้านภูมิปัญญา (Scientific values)

เนื่องจากชุมชนบ้านบากชุมเป็นพื้นที่ติดกับเขื่อนสิรินธร จึงทำให้ชุมชนมีความโดดเด่นทางด้านภูมิปัญญาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการนวดแผนไทยและการผลิตผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ที่เขื่อนสิรินธรที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาน้ำลึก และชาวบ้านบากชุมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่น้ำขายเป็นหลัก รายได้หลักมาจากการขายเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่น้ำ ที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนที่ใด คือลาย “แมงมาลี” และลาย “ฉีกน้ำ” นอกจากนั้น ยังมีสินค้าหัตถกรรมสร้างสรรค์จากเศษไม้ นำมาทำของชำร่วยหลากหลายชนิดมาจำหน่าย เช่น ถ้วยกาแฟ แก้วไม้ พวงกุญแจ ที่วางโทรศัพท์ แกะสลักเป็นตัวสัตว์ต่างๆ ฯลฯ นอกจากนี้บ้านบากชุมนับเป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตของชุมชนเป็นที่น่าสนใจ โดยเฉพาะภูมิปัญญาหาลา และหาไม้ไผ่น้ำ โดยในการหาลา ผู้ที่ดำน้ำจะใช้หน้ากากที่สอดสายยางส่งลมจากเครื่องปั๊มลมส่งลงไปใต้น้ำใช้หายใจ เพื่อยิงปลาด้วยปืนหนังสติ๊ก หรือหาไม้ และเลื่อยไม้ไผ่น้ำ สามารถอยู่ใต้น้ำเป็นชั่วโมง ส่วนการตัดไม้ จะด่าลงไปครึ่งละ 2 คน เลื่อยจนขาดผูกไว้กับแพ แล้วนำมาเข้าฝั่งผ่าแบ่งชิ้นส่วนมาประกอบเป็นเฟอร์นิเจอร์ชุดรับแขก เครื่องใช้ไม้สอยและประดับบ้านเรือนขายต่อไป (นายประยูร พูลศรี, 2560: สัมภาษณ์) นอกจากนี้ชุมชนยังอยู่ใกล้กับด่านชายแดนสากลช่องเม็ก-วังเต่า สปป.ลาว ซึ่งเป็นเส้นทางการค้าและการท่องเที่ยวสู่เมืองปากเซ แขวงจำปาศักดิ์ สปป.ลาวตอนใต้

(4) คุณค่าทางสังคม (Social values)

จากการที่ชุมชนได้รับเป็นชุมชน OTOP ที่มีชื่อเสียง จึงทำให้ชุมชนบ้านบากชุมมีสถานที่เครือข่ายการท่องเที่ยวมากมาย ไม่ว่าจะเป็น วัดป่าโพธิญาณ มีศาลาปฏิบัติธรรมอยู่บนน้ำ ด้านล่างมีปลาต่างๆ อาศัยอยู่ ให้ชมเขื่อนสิรินธรแหล่งผลิตไฟฟ้า มีร้านอาหาร สนามกอล์ฟ และบ้านพักบริการนักท่องเที่ยว พักผ่อนมีแพทานอาหาร เล่นน้ำ กระชังปลานิล มีให้ชมและนำมาทานได้ ที่บ้านดอนกลาง แหลมสวรรค์ เรียงแถวได้ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบ

ชีวิวิถี บ้านโนนจิก ต.ผางคำ อ.สิรินธร และด่านช่องเม็ก การค้าชายแดนไทย – ลาว ทางไปเมืองปากเซ แขวงจำปาศักดิ์ สปป.ลาว ซึ่งจากทั้งหมดที่กล่าวมานั้นล้วนแต่เกิดประโยชน์อย่างมากกับทั้งชุมชนบ้านบากชุมและชุมชนใกล้เคียงเกิดการแลกเปลี่ยนสิ่งต่างๆ เกิดการร่วมกันของคนในสังคม เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งชุมชนบ้านบากชุมและเครือข่ายชุมชนด้วย

(5) คุณค่าทางจิตใจ (Spiritual values)

คุณค่าทางด้านจิตใจของชุมชนบ้านบากชุมคือ วัดป่าโพธิญาณ มีศาลาปฏิบัติธรรมอยู่บนน้ำ ด้านล่างมีปลาต่างๆ อาศัยอยู่ให้ชม ซึ่งวัดถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน รวมทั้งคนในชุมชนรอบๆ อีกทั้งวัดยังถือเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ และทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น การประชุม หมู่บ้าน การประชุมราชการ หรือให้วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ แต่ในปัจจุบันท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม วัฒนธรรมตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามาสู่สังคมไทยทำให้เด็ก เยาวชน และประชาชน หันไปยึดติดในวัตถุนิยมมากเกินไป เป็นผลให้คนห่างไกลจากวัดโดยไม่รู้ตัว วัดจึงได้ลดบทบาทจากในอดีตลงไปมาก วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการแสดงบทบาทต่างๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย อย่างไรก็ตามวัดถือเป็นสถานที่ที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของทั้งคนในชุมชนบ้านบากชุมและศาสนิกชนไทยทั่วไป

สรุป อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบากชุมเพื่อนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านบากชุม จะเห็นได้ว่าคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้นสามารถนำไปสู่การประเมินคุณค่าในหลากหลายด้าน เช่น การนวดแผนไทยและการผลิตผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์ไม้แปรรูปจากไม้ไผ่เขื่อนสิรินธรที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาค่าน้ำลึก และทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการสื่อสารคุณค่าต่างๆ เหล่านั้นไปสู่นักท่องเที่ยว หรือผู้ที่ได้เยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวได้เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวผ่านรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้ออกแบบและเลือกสรรตามความเหมาะสม และสินค้าของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน อีกทั้งหากชุมชนต้องการนำเสนอรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และสะท้อนอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

โดยชุมชนบ้านบากชุมชนนั้น ชุมชนควรพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การถ่ายทอดความรู้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนให้มากที่สุด รวมถึงชุมชนควรถ่ายทอดความรู้ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สู่เยาวชนในชุมชน รวมถึงควรมีหน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชนเข้ามาช่วยเหลือในการฝึกอบรมและส่งเสริมชุมชนทางด้านการตลาด และชุมชนควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง โดยมีการประชาสัมพันธ์ชุมชนของตนผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น Facebook Internet หรือผ่านทางหน่วยงานภาครัฐบาลท้องถิ่น ที่จะส่งผลให้คนในชุมชนเกิดรายได้ เกิดการจ้างงานมากขึ้นด้วย

1.4.2 ระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านบากชุม จังหวัดอุบลราชธานี

(1) ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มากกว่าเพศหญิง ซึ่งเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 58 และเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 42 ส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 38 มีระดับการศึกษาคือปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 39.33 นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 60.67 มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.33 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 30,001- 40,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.33

(2) ระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านบากชุม

จากแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ Richards, G. (2010) ได้นิยามการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า *“การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์อันแท้จริง ซึ่งได้มาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้านศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่”* นอกจากนี้ Raymond, C. (2007) ยังได้กำหนดคุณลักษณะต่างๆ โดยรวมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ประกอบด้วยคุณลักษณะ 10 ประการ ได้แก่ 1. ผู้ท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน 2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม 3. มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยว 4. ประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม 5. มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน

รวมถึงการส่งผ่านและส่งต่อประสบการณ์ 6. เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชม 7. นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 8. ความจริงแท้ทั้งในกระบวนการการผลิตและผลิตภัณฑ์และประสบการณ์จริง 9. จัดจำประทับใจและเข้าใจ และ 10. การท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจง โดยผู้วิจัยได้นำคุณลักษณะดังกล่าวไปใช้ในการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านบากชุม ดังผลการศึกษาในตารางด้านล่าง

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความต้องการ
1. ผู้ท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน	4.17	0.87	มาก
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม	4.13	0.86	มาก
3. มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ท่องเที่ยว	4.25	0.91	มากที่สุด
4. ประสบการณ์จากการมีส่วนร่วม	4.27	0.97	มากที่สุด
5. มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันรวมถึงการส่งผ่านและส่งต่อประสบการณ์	4.53	0.82	มากที่สุด
6. เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าเป็นผู้ชม	4.17	0.84	มาก
7. นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	4.11	0.81	มาก

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความ ต้องการ
8. ความจริงแท้ทั้งใน กระบวนการการผลิตและ ผลิตภัณฑ์และประสบการณ์ จริง	4.17	0.95	มาก
9. จัดจำประทับใจและเข้าใจ	4.27	0.93	มากที่สุด
10. การท่องเที่ยวแบบจำเพาะ เจาะจง	4.03	0.85	มาก
รวม	4.25	0.91	มากที่สุด

1.4.3 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถตอบสนอง ความต้องการของนักท่องเที่ยวและสะท้อนอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดย ชุมชนบ้านบากชุม

จากการสำรวจและรวบรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของ
ชุมชนบ้านบากชุม พบว่าชุมชนบ้านบากชุมเป็นชุมชนที่มีทุนทางทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนริมเขื่อนสิรินธรได้อย่างชัดเจน
ทั้งที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนการประมงหาปลา การคิดค้นภูมิปัญญาการ
ดำน้ำลึกในการหาไม้ไผ่ดำน้ำ การออกแบบและแปรรูปเฟอร์นิเจอร์จากไม้ไผ่ดำน้ำ และทุน
ทางทรัพยากรธรรมชาติเขื่อนสิรินธร จากการสำรวจข้อมูลข้างต้น ผู้ศึกษาสามารถ
จำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบากชุมที่เอื้อต่อการออกแบบกิจกรรม
การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย (1) ทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ ได้แก่ เขื่อนสิรินธร เกษะภูกระแต บ้านปลา (2) ทรัพยากร
การท่องเที่ยวด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ดำน้ำ ผลิตภัณฑ์
กลุ่มอาชีพ (แจวบอง ปลาส้ม) (3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
ได้แก่ ภูมิปัญญาการดำน้ำลึกไม้ไผ่ดำน้ำเขื่อนสิรินธร ภูมิปัญญาการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่
ดำน้ำ (4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านโบราณสถาน ได้แก่ วัดโบราณใต้แม่น้ำ หรือวัด
เมืองโดม

ผู้ศึกษาได้ทำการระดมความคิดเห็นกับผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และ
ชาวบ้านชุมชนบ้านบากชุมในการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของ
ชุมชนบ้านบากชุมที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว จากการระดมความ

คิดเห็นพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนบ้านบากชุมแบ่งเป็น 4 กิจกรรม คือ (1) ล่องแพตัดไม้ซมเขื่อน (2) ล่องแพชมเขื่อน ขึ้นเกาะภูกระแต (3) เรียนรู้ แต่ง แต่้มไม้ไต้่น้ำ และ (4) อนุรักษ์ปลา บ้านปลา โดยแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ชื่อกิจกรรม “ล่องแพตัดไม้ซมเขื่อน” การวางแผนในการทำกิจกรรมมีดังนี้

(1) อุปกรณ์ในการทำกิจกรรม

1.1) แพ

1.2) อุปกรณ์ดำน้ำ (เครื่องปั้มลม หน้ากากดำน้ำ สายยาง)

1.3) เสื้อชูชีพ

(2) ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม

2.1) ผู้เชี่ยวชาญประจำฐานให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการทำกิจกรรม

2.2) นำนักท่องเที่ยวลงแพและเที่ยวชมทัศนียภาพเขื่อนสิรินธร ยังจุดชมวิวด่างๆ

2.3) ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุปกรณ์การดำน้ำและขั้นตอนในการดำน้ำปล่อยไม้ไต้่น้ำ พร้อมสาธิตการดำน้ำแก่นักท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวต้องการร่วมกิจกรรมการดำน้ำจะมีผู้เชี่ยวชาญติดตามดูแล

2.4) ในกรณีที่มีการตัดไม้มีกิจกรรมกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมชักลากในการนำไม้ขึ้นมาบนผิวน้ำ

2.5) หากนักท่องเที่ยวมาในช่วงเดือนมีนาคม – เดือนเมษายน จะนำนักท่องเที่ยวเที่ยวชมวัดโบราณไต้่น้ำหรือวัดเมืองโดม ซึ่งสามารถมองเห็นจากผิวน้ำ

(3) ข้อควรระวัง

3.1) นักท่องเที่ยวควรปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ให้ข้อมูลอย่างเคร่งครัด

(4) ระยะเวลาในการทำกิจกรรมใช้ระยะเวลาในการล่องแพประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที

รูปภาพที่ 1 ทศนียภาพเกาะภูกระแต

ที่มา: รักบ้านเกิด. ออนไลน์ (วันที่ 12 มิถุนายน 2561)

กิจกรรมที่ 2 ชื่อกิจกรรม “ล่องแพชมเขื่อน ขึ้นเกาะภูกระแต” การวางแผนในการทำกิจกรรมมีดังนี้

(1) อุปกรณ์ในการทำกิจกรรม

1.1) แพ

1.2) อุปกรณ์ดำน้ำ (เครื่องปั๊มลม หน้ากากดำน้ำ สายยาง)

1.3) เสื้อชูชีพ

(2) ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม

2.1) ผู้เชี่ยวชาญประจำฐานให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการทำกิจกรรม

2.2) นำนักท่องเที่ยวลงแพและเที่ยวชมทัศนียภาพเขื่อนสิรินธรยังจุดชมวิวดังกล่าว

2.3) ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุปกรณ์การดำน้ำและขั้นตอนในการดำน้ำเบื้องต้น พร้อมสาธิตการดำน้ำแก่นักท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวต้องการร่วมกิจกรรมการดำน้ำจะมีผู้เชี่ยวชาญติดตามดูแล

2.4) ในกรณีที่มีการตัดไม้มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมชักลอกในการนำไม้ขึ้นมาบนผิวน้ำ

2.5) หากนักท่องเที่ยวมาในช่วงเดือนมีนาคม – เดือนเมษายนจะนำนักท่องเที่ยวเที่ยวชมวัดโบราณใต้น้ำหรือวัดเมืองโดม ซึ่งสามารถมองเห็นจากผิวน้ำ

2.6) นำนักท่องเที่ยวล่องแพไปยังเกาะภูกระแต ในกรณีที่ทำกิจกรรมในช่วงเช้าเกาะภูกระแตจะเป็นจุดรับประทานอาหารเที่ยง

(3) ข้อควรระวัง

3.1) นักท่องเที่ยวควรปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ให้ข้อมูลอย่างเคร่งครัด

(4) ระยะเวลาในการทำกิจกรรม

ใช้ระยะเวลาในการล่องแพประมาณ 2 ชั่วโมง

รูปภาพที่ 2 ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกชุมชนบ้านบากชุม

ที่มา: บ้านบากชุม หมู่บ้าน OTOP. ออนไลน์ (วันที่ 14 พฤษภาคม 2561)

กิจกรรมที่ 3 ชื่อกิจกรรม “เรียนรู้ แต่ง แต่งไม้ได้น้ำ” การวางแผนในการทำกิจกรรมมีดังนี้

(1) อุปกรณ์ในการทำกิจกรรม

1.1) สี

1.2) แปรงทาสี

1.3) ทินเนอร์

1.4) ผลิตภัณฑ์จากไม้ที่มีขนาดเล็ก ของฝาอกของที่ระลึกชุมชน

บ้านบากชุม

1.5) กระดาษทราย

(2) ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม

2.1) นำนักท่องเที่ยวไปยังศูนย์แปรรูปเฟอร์นิเจอร์จากไม้ได้น้ำ และให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนการแปรรูปไม้ให้เป็นเฟอร์นิเจอร์

2.2) ผู้เชี่ยวชาญประจำฐานจัดเตรียมผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากไม้ได้น้ำที่ผลิตเป็นของที่ระลึก แต่ยังไม่มีการลงสีและขัดให้เรียบร้อย

2.3) ผู้เชี่ยวชาญประจำฐานให้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนและข้อควรระวังในการทำกิจกรรม และให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองทำของที่ระลึกด้วยตัวเอง เริ่มตั้งแต่การขัดไม้ให้เรียบ ลงลวดลายสีตามที่ต้องการและทาทินเนอร์ให้เงางามจากนั้นนำไปตากแดดให้แห้ง

(3) ข้อควรระวัง

3.1) ในการทำกิจกรรมการขัดไม้อาจมีเสียงไม้ปัดมือได้ ซึ่งนักท่องเที่ยวควรใช้ความระมัดระวังในการร่วมกิจกรรมดังกล่าว

(4) ระยะเวลาในการทำกิจกรรม

ใช้ระยะเวลาในการทำกิจกรรมประมาณ 45 นาที

รูปภาพที่ 3 บ้านปลา ชุมชนบ้านบากชุม จังหวัดอุบลราชธานี
ที่มา: ชมรม otop เพื่อการท่องเที่ยวบ้านบากชุม. ออนไลน์ (วันที่ 14 พฤษภาคม 2561)

กิจกรรมที่ 4 ชื่อกิจกรรม “อนุรักษ์ปลา บ้านปลา” การวางแผนในการทำกิจกรรมมีดังนี้

(1) อุปกรณ์ในการทำกิจกรรม

- 1.1) เศษไม้เหลือจากการทำเฟอร์นิเจอร์
- 1.2) เสื่อชูชีพ
- 1.3) แผ่นไม้ไว้ทำป้าย
- 1.4) สีเขียนป้ายไม้
- 1.5) แปรงทาสี

(2) ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม

2.1) นำนักท่องเที่ยวไปยังบ้านปลาซึ่งเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาของชุมชนบ้านบากชุม และผู้เชี่ยวชาญประจำฐานให้ข้อมูลความเป็นมาในการสร้างบ้านปลา

2.2) ผู้เชี่ยวชาญประจำฐานนำนักท่องเที่ยวสร้างบ้านปลาและนำลงในน้ำ โดยบ้านปลาแต่ละหลังที่สร้างขึ้นจะมีการเขียนป้ายชื่อบ้านตามคณะนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาร่วมกิจกรรมสร้างบ้านปลา

(3) ข้อควรระวัง

3.1) นักท่องเที่ยวต้องระมัดระวังในการสร้างบ้านอาจะมีเสียไม้ ซึ่งอาจทำให้เป็นผลได้

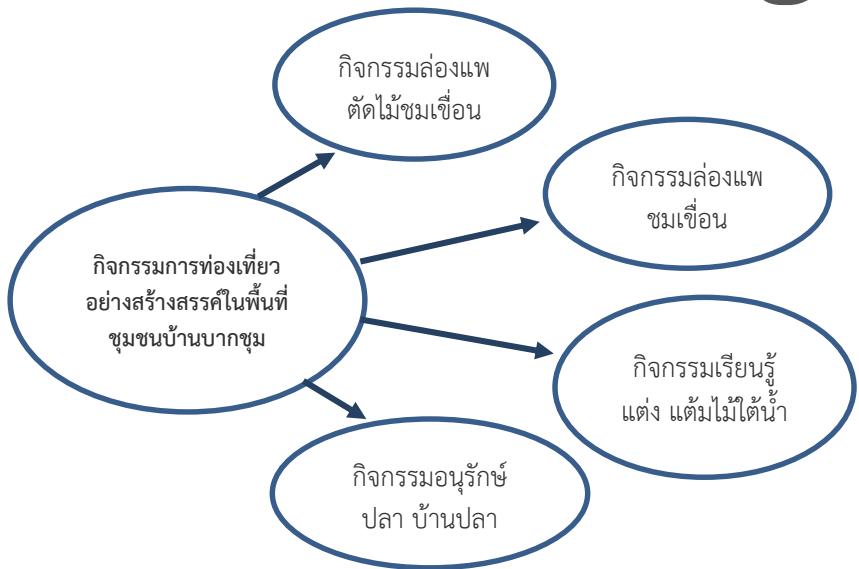
(4) ระยะเวลาในการทำกิจกรรม

ใช้ระยะเวลาในการทำกิจกรรมประมาณ 45 นาที

(5) รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรม

กิจกรรมนี้เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่มีความสนใจในการทำกิจกรรม

จากทรัพยากรการท่องเที่ยวสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านบากชุม (1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ ได้แก่ เชื้อสนธิธร เกาะภูกระแต บ้านปลา (2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์กลุ่มอาชีพ (แจวบอง ปลาสาม) (3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ภูมิปัญญาการดำน้ำเลื่อยไม้ได้เชื้อสนธิธร ภูมิปัญญาการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ (4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านโบราณสถาน ได้แก่ วัดโบราณ ได้นำหรือวัดเมืองโดม นำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วม กับชุมชนและเกิดประสบการณ์จากการท่องเที่ยว จากการระดมความคิดเห็นในการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการดึงเอาเอกลักษณ์ของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมภายใต้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนสามารถสรุปได้เป็น 4 กิจกรรม คือ (1) ล่องแพตัดไม้ซมเขื่อน เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตการหาไม้ไผ่ และทัศนียภาพที่สวยงามของเขื่อนสนธิธร (2) ล่องแพชมเขื่อน ขึ้นเกาะภูกระแต เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้ทั้งความรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และความงามทางธรรมชาติของบ้านบากชุม (3) เรียนรู้ แต่ง แด้ม ไม้ไผ่ไผ่ เป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้ลองทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ จากการลงมือ ขัด ระบายสีด้วยตัวของนักท่องเที่ยว และ (4) อนุรักษ์ปลา บ้านปลา ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ละกิจกรรมมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและสร้างประสบการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนไปจากเดิม

แผนภาพที่ 1 กิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนบ้านบากชุม

1.5 การอภิปรายผลและสรุปผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนบ้านบากชุม ตำบลโนนก่อ อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบากชุมเพื่อนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบากชุม จังหวัดอุบลราชธานี ตลอดจนนำเสนอรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและสะท้อนอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบากชุม

จากผลของการวิจัย พบว่าอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านบากชุมสามารถสะท้อนผ่านคุณค่าอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic values) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historic values) คุณค่าด้านภูมิปัญญา (Scientific values) คุณค่าทางสังคม (Social values) และคุณค่าทางจิตใจ (Spiritual values) มีความสัมพันธ์กับ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2542: 76) ที่กล่าวว่า

อัตลักษณ์เป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นตัวตน ความเป็นชาติพันธุ์เฉพาะของตน ซึ่งก่อให้เกิดความมั่นใจ ความภาคภูมิใจในตนเองหรือในคุณค่าแห่งตน และอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น เกิดจากการอยู่ร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนต้องพยายามปรับตัวและดำรงตนให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการและความคาดหวัง ก่อให้เกิดเป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ ธรรมเนียมประเพณีของชุมชนและการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของชุมชน โดยอัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวเรา พวกเรา กระบวนการสร้างอัตลักษณ์มีทั้งการสร้างขึ้นมาใหม่อย่างสิ้นเชิง และการหยิบยืมบางส่วนทางวัฒนธรรมของคนอื่นมาทำให้เป็นของเรา เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ วันดี สันติวุฒิเมธี (2545: 219-221) ได้อธิบายว่า กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สลับซับซ้อนหลากหลาย ไม่หยุดนิ่งมาตั้งแต่อดีต สันนิษฐานกันว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ช่วงเวลาเดียวกัน มีการติดต่อสัมพันธ์ทั้งในเชิงซื้อขาย แลกเปลี่ยนสิ่งของจนถึงการรบราฆ่าฟันกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหยิบยืมและผสมปนเปทางวัฒนธรรมระหว่างอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา และบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปการสืบทอดและผลผลิตอัตลักษณ์ใหม่จึงเกิดขึ้นได้เสมอ นอกจากนี้ในมุมมองของคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า หากชุมชนต้องการให้พัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และสะท้อนอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบากชุมให้ประสบความสำเร็จนั้น ชุมชนควรทำการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความน่าสนใจ ดึงดูดใจและสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเน้นความคิดสร้างสรรค์ ความแปลกใหม่ ประโยชน์ของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และสะท้อนอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบากชุม ทั้งด้านศิลปหัตถกรรม ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านสังคม เป็นต้น ที่จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนและมีความต้องการที่มาท่องเที่ยวชุมชนซ้ำ

1.6 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1.6.1 การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ควรเน้นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นตามหลักแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง คือ ได้ลงมือประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้น โดยการถ่ายทอดความรู้จากบุคลากรในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมนั้นควรเป็นกิจกรรมซึ่งดำเนินเป็นปกติในชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น เช่น การทอดผ้า การทำนา หรืองานหัตถกรรม ซึ่งแม้ไม่มีการประสานงานพื้นที่ก่อนล่วงหน้า นักท่องเที่ยวก็สามารถเข้าไปเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวได้ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้จะปรากฏเป็นปกติในแหล่งท่องเที่ยว

1.6.2 การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว พื้นที่ที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังขาดการพัฒนาด้านการคมนาคมโดยเฉพาะป้ายบอกทางซึ่งเป็นอุปสรรคในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวให้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาเส้นทางคมนาคม ป้ายบอกเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการสับสนของนักท่องเที่ยว รวมถึงป้ายสื่อความหมายของแหล่งท่องเที่ยวด้วย

1.6.3 ชุมชนควรส่งเสริมการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น Facebook Internet หรือผ่านทางหน่วยงานภาครัฐบาลท้องถิ่น เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชนแก่นักท่องเที่ยวเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้มากขึ้นเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

1.6.4 หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการจัดฝึกอบรมทักษะด้านการพัฒนาทักษะทางการท่องเที่ยว รวมถึงทักษะในการให้บริการทางการท่องเที่ยวแก่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น เช่น การเพิ่มทักษะการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้มีความหลากหลายและตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ฝึกอบรมรูปแบบขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้และอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อันจะก่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยวให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

รายการอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2558). **ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านบากชุม จังหวัดอุบลราชธานี**. [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ: เว็บไซต์ <http://www.otopvc.com> [12 มิถุนายน 2558]
- ชวน จันทร์สมาน. (2560). **กำนันตำบลโนนก่อ อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี**. สัมภาษณ์วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2560
- ประยูร พูลศรี. (2560). **ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบากชุม อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี**. สัมภาษณ์วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2560
- พงศธร จันทร์สมาน. (2560). **ผู้ประสานงานด้านการท่องเที่ยวชุมชนบ้านบากชุม อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี**. สัมภาษณ์วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2560
- ICOMOS Australia. (1999). **The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance**. Australia: ICOMOS
- Richards, G. (2010). **Creative Tourism and Local Development**. In Wurzburger, Rebecca, et al. *Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide*. Santa Fe: Sunstone Press.
- Raymond, C. (2007). **Creative Tourism New Zealand: The practical challenges of developing creative tourism**. In Greg Richards and Julie Wilson (Eds.), *Tourism, Creativity and Development* (pp.145-157). New York: Routledge.